

ЗВ'ЯЗОК НАЦІОНАЛЬНОЇ АФІЛІАЦІЇ З НАЦІОНАЛЬНОЮ ІДЕНТИЧНІСТЮ УКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДИ

Співак Л. М.

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-3653-5432
l.m.spivak@npu.edu.ua*

Ключові слова: національна афіліація, національна ідентичність, нація, студент, заклади вищої освіти.

Позитивна національна ідентичність молодих громадян держави підвищує стабільність кожної нації. Студентський вік є сенситивним для розвитку національної ідентичності. Мета статті – емпірично вивчити зв'язок національної афіліації з розвитком національної ідентичності українських студентів вітчизняних закладів вищої освіти. В емпіричному дослідженні застосовано модифіковану методику «Етнічна афіліація» та методику оцінки позитивності та невизначеності етнічної ідентичності. Встановлено, що в найбільшій кількості студентів врівноважені особисті інтереси й націоафіліативні прагнення, в дещо меншій – особисті інтереси домінують над груповими, в найменшій – переважають націоафіліативні прагнення. Більшість студентів вирізняє високий рівень національної ідентичності, що засвідчує їхня національна гордість і чіткість усвідомлення свого націокультурного походження і національної належності в ситуаціях міжнаціональних взаємодій. У меншій кількості студентів помічено середній і низький рівні національної ідентичності, які виявляються в недостатній чіткості усвідомлення ними своєї національної належності та переживанні національної гордості в окремих ситуаціях міжнаціональних взаємодій.

Визначено статистично сильний і додатний (прямий) зв'язок між національною афіліацією та позитивністю національної ідентичності студентів. Досліджувані з домінуючими націоафіліативними прагненнями пишаються своїм націокультурним походженням і національною належністю майже в кожній ситуації міжнаціональних взаємодій; із врівноваженими націоафіліативними прагненнями й особистими інтересами – майже в половині таких ситуацій; із переважаючими особистими інтересами над груповими – лише в окремих ситуаціях. Зафіксовано статистично сильний і від'ємний (обернений) зв'язок між національною афіліацією і чіткістю національної ідентичності студентів. Досліджувані з домінуючими націоафіліативними прагненнями чіткіше усвідомлюють своє націокультурне походження і національну належність порівняно зі студентами, в яких особисті інтереси переважають над груповими.

Отже, емпірично доведено наявність статистично значущого зв'язку національної афіліації з національною ідентичністю українських студентів вітчизняних закладів вищої освіти.

RELATIONSHIP BETWEEN NATIONAL AFFILIATION AND NATIONAL IDENTITY OF UKRAINIAN STUDENTS YOUTH

Spivak L. M.

*Doctor of Sciences in Psychology, Professor,
Professor at the Department of Theoretical and Counselling Psychology
National Pedagogical Dragomanov University
Pyrohov str., 9, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3653-5432
l.m.spivak@npu.edu.ua*

Key words: *national affiliation, national identity, nation, student, higher education institutions.*

A positive national identity of young citizens of the state increases the stability of each nation. Student age is sensitive to the development of national identity. The purpose of the article is to empirically study the connection of the national affiliation with the development of the national identity of Ukrainian students of domestic higher education institutions. The empirical study used a modified method of "Ethnic Affiliation" and a method of assessing the positivity and uncertainty of ethnic identity. It is established that in the largest number of students personal interests and national affiliative aspirations are balanced, in a slightly smaller one – personal interests dominate over group ones, in the smallest – national affiliative aspirations prevail. Most students have a high level of national identity, which testifies to their national pride and clear awareness of their national and cultural origins and nationality in situations of interethnic interaction. A smaller number of students noticed medium and low levels of national identity, which is manifested in a lack of clarity in their awareness of their nationality and the experience of national pride in certain situations of interethnic interaction.

A statistically strong and positive (direct) relationship between national affiliation and positivity of students' national identity was identified. Researchers with dominant national affiliative aspirations are proud of their national and cultural origin and nationality in almost every situation of interethnic interaction; with balanced national affiliation aspirations and personal interests – in almost half of such situations; with predominant personal interests over group ones – only in certain situations. There is a statistically strong and negative (inverse) relationship between national affiliation and the clarity of students' national identity. Researchers with dominant national affiliative aspirations are more aware of their national and cultural origins and national affiliation, compared with students in whom personal interests prevail over group ones.

Thus, the existence of a statistically significant relationship of the national affiliation with the national identity of Ukrainian students of domestic higher education institutions has been empirically proved.

Постановка проблеми. За умов інтенсифікації процесів інтеграції держав до світового соціокультурного простору загалом та академічної міграції й мобільності зокрема актуалізується проблема розвитку національної ідентичності їхніх молодих громадян, адже студентський (юнацький) вік є чутливим для розвитку національної ідентичності. У Державній Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді наголошено на важливості розвитку національної ідентичності студентської молоді. Нагальні державні завдання підвищують

значущість психологічних досліджень, присвячених розвитку національної ідентичності вітчизняних студентів закладів вищої освіти.

Аналіз останніх наукових психологічних досліджень і публікацій із проблеми розвитку національної ідентичності студентської молоді засвідчив, що вчені вивчали її окремі аспекти.

Предметом наукового дослідження Д.В. Піонтовської виступили особливості розвитку національної ідентичності українських студентів вітчизняних закладів вищої освіти, які здобувають різні

спеціальності. Психолог емпірично встановила найбільш інтенсивний розвиток позитивної національної ідентичності у майбутніх учителів історії України, української мови та літератури. Менш інтенсивний – у майбутніх фахівців таких сфер, як журналістика, правознавство, філософія, культурологія, соціальна педагогіка, психологія, логопедія. Найменш інтенсивний – у майбутніх фахівців сфер медицини, геодезії, математики, транспортних технологій (автомобільного транспорту). Науковець виявила, що розвиток позитивної національної ідентичності студентів різних спеціальностей зумовлений систематичним вивченням ними таких освітніх дисциплін, які здійснюють найбільший вплив на цей процес, зокрема археології України, української етнології, етнопсихології, історії української культури, усної народної творчості, історії української мови, української літератури [1].

У публікації Л.М. Співак та О.В. Коваленко розкрито результати вивчення впливу мови спілкування на розвиток національної ідентичності вітчизняних студентів закладів вищої освіти України. Психологи емпірично довели, що спілкування українською мовою є важливою умовою розвитку позитивної національної ідентичності студентської молоді [2].

Проведений теоретичний аналіз виявив відсутність наукових психологічних досліджень, присвячених зв'язку національної афіліації з розвитком національної ідентичності вітчизняних студентів українських закладів вищої освіти.

Мета статті – емпірично вивчити зв'язок національної афіліації з розвитком національної ідентичності вітчизняної студентської молоді закладів вищої освіти України. Для досягнення цієї мети було поставлено такі **завдання**: 1) емпірично дослідити національну афіліацію студентів закладів вищої освіти; 2) емпірично вивчити національну ідентичність студентської молоді; 3) встановити зв'язок національної афіліації з національною ідентичністю студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. За нашою позицією, національна ідентичність є результатом процесу когнітивно-емоційного усвідомлення й оцінювання особистістю себе як представника конкретної нації. Мова, історія, державні символи, культура, національний характер і територія є вирізняювальними ознаками кожної нації, які щодо неї виконують інтегративну і диференційну функції. Основні прояви позитивної національної ідентичності особистості – прихильність до конкретної нації; актуальність і значущість належності до нації; усвідомлення своєї належності до нації; переживання тожності з представниками конкретної нації; національна гідність; національна самоповага. Прихильність до конкретної нації презентує національну афіліацію, що є прагненням

особистості належати до цієї нації та переживати єдність із її представниками [3].

Для емпіричного вивчення національної афіліації досліджуваних використовувалася методика «Етнічна афіліація» [4] в нашій модифікації [3], за допомогою якої було визначено високий, середній і низький рівні національної афіліації студентської молоді.

З метою емпіричного дослідження національної ідентичності студентів застосовувалася методика оцінки позитивності та невизначеності етнічної ідентичності [5] в нашій модифікації [3]. Застосування цієї методики сприяло визначенню високого, середнього і низького рівнів позитивності й чіткості національної ідентичності студентської молоді.

Зв'язок національної афіліації з національною ідентичністю студентів встановлювався за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона.

Емпіричне дослідження було проведено впродовж 2018–2019 рр. У ньому взяли участь 88 українських студентів закладів вищої освіти міста Києва. Їхній вік – від 17 до 19 років.

Результати розв'язання першого завдання щодо рівнів національної афіліації студентської молоді подано на рис. 1.

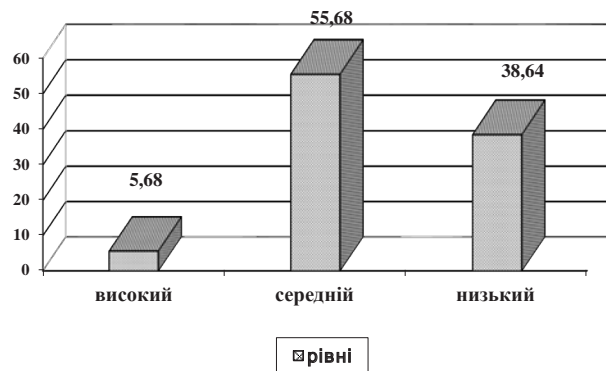

Рис. 1. Кількісні дані щодо національної афіліації студентської молоді (%)

З рис. 1 видно, що високий рівень національної афіліації виявлено у найменшій кількості досліджуваних (5,68%). Студенти з цим рівнем прагнуть дотримуватися культурних норм, правил, традицій і способу життя нації. Для них важливо бути представниками української нації та завжди пам'ятати про те, що вони українці. Інтереси нації вони ставлять вище за особисті, що засвідчує переважання націоафіліативних прагнень.

Середній рівень національної афіліації помічено в найбільшій кількості досліджуваних (55,68%). На думку студентів із цим рівнем, із одного боку, для сучасної молоді людини важливо підтримувати спосіб життя нації й пам'ятати про свою національність. З іншого – не менш важливо зважати на особисті інтереси, адже одна

людина не має відповідати за справи усієї нації. У таких студентів виявлено врівноваженість націоналістичних прагнень та особистих інтересів.

Низьким рівнем національної афіліації вирізняється досить велика кількість досліджуваних – 38,64%. Студенти з цим рівнем упевнені, що сучасна молода людина передусім повинна зважати на особисті інтереси у своїй поведінці, а не на старі національні норми та традиції. У таких студентів особисті інтереси домінують над груповими.

Отже, найбільша кількість сучасних студентів закладів вищої освіти має середній рівень національної афіліації, дещо менша – низький, найменша – високий.

Результати розв'язання другого завдання щодо позитивності та чіткості національної ідентичності студентської молоді подано на рис. 2 і на рис. 3.

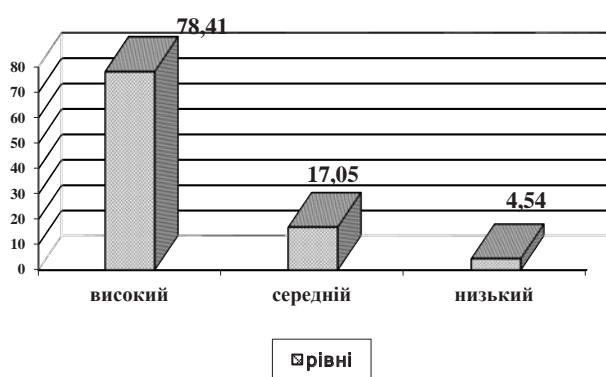

Рис. 2. Кількісні дані щодо позитивності національної ідентичності студентської молоді (%)

Як помітно з рис. 2, високий рівень позитивності національної ідентичності встановлено в найбільшій кількості досліджуваних (78,41%). Студенти з цим рівнем пишуться власним національним походженням і національною належністю. Їм притаманна сильна прихильність до своєї нації.

Середній рівень позитивності національної ідентичності помічено у значно меншій кількості досліджуваних (17,05%) порівняно з високим. Студенти з цим рівнем пишуться своїм національним походженням і національною належністю не в кожній ситуації міжнародних взаємодій. Вони не досить прихильні до своєї нації.

Низький рівень позитивності національної ідентичності виявлено в найменшій кількості досліджуваних (4,54%). Студенти з цим рівнем уникають зайвих згадувань про своє національне походження і національну належність.

Отже, більшість сучасних студентів закладів вищої освіти вирізняє високий рівень позитивності національної ідентичності.

Одержані у 2018–2019 рр. емпіричні результати про позитивну національну ідентичність

більшості українських студентів узгоджуються з емпіричними результатами, емпірично виявленими у 2012–2013 рр. за допомогою модифікованої методики вимірювання етнічної ідентичності Дж. Фінні. Так, високий рівень переживання позитивних і сильних почуттів щодо своєї національної належності було встановлено у 76% досліджуваних, середній – у 21%, низький – у 3% [1].

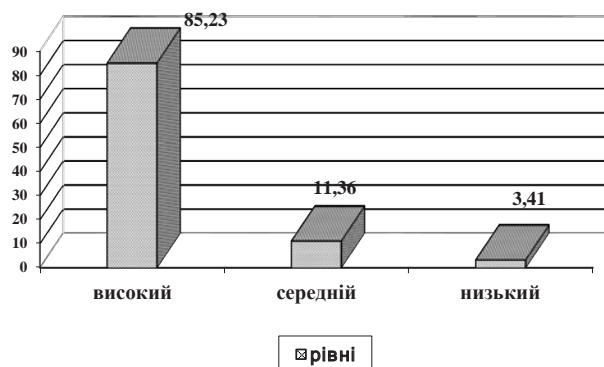

Рис. 3. Кількісні дані щодо чіткості національної ідентичності студентської молоді (%)

З рис. 3 видно, що високим рівнем чіткості національної ідентичності вирізняється найбільша кількість досліджуваних (85,23%). Студентів із цим рівнем характеризує впевненість у власній національній належності, що не залежить від низки умов, які можуть її знижувати. Зокрема, від такої умови, як проживання серед представників інших націй з іншою культурою і традиціями та т. ін., адже студенти з високим рівнем мають великий обсяг знань про своє національно-культурне походження, специфіку культури та характер представників їхньої нації.

Середній рівень чіткості національної ідентичності виявлено у значно меншій кількості досліджуваних (11,36%) порівняно з високим. Студентів із цим рівнем вирізняє більш-менш чітке усвідомлення свого національного походження і національної належності, особливо за умов міжнародних взаємодій. Знання таких студентів про культурні та психологічні якості представників їхньої нації є неповними.

Низький рівень чіткості національної ідентичності встановлено в найменшій кількості досліджуваних (3,41%). Студенти з цим рівнем слабо усвідомлюють своє національно-культурне походження і національну належність за умов спілкування із представниками інших націй. Знання цих студентів про специфіку культури та характерні риси представників їхньої нації фрагментарні.

Отже, більшість сучасних студентів закладів вищої освіти вирізняє високий рівень чіткості національної ідентичності.

Розв'язання третього завдання полягало у вивченні зв'язку національної афіліації з національною ідентичністю студентської молоді.

Визначено сильний і додатний (прямий) зв'язок національної афіліації з позитивністю національної ідентичності досліджуваних ($r = 0,2$; $p \leq 0,01$). Студенти з переважаючими націоафіліативними прагненнями пишуться своїм націокультурним походженням і національною належністю в кожній ситуації міжнародних взаємодій. Досліджувані з урівноваженими особистими інтересами та націоафіліативними прагненнями – майже в половині таких ситуацій. Студенти, у яких особисті інтереси домінують над груповими – лише в окремих ситуаціях.

Встановлено сильний і від'ємний (обернений) зв'язок національної афіліації з чіткістю національної ідентичності досліджуваних ($r = -0,5$; $p \leq 0,01$). Студенти з домінуючими націоафіліативними прагненнями усвідомлюють власне націокультурне походження і національну належність на вищому рівні порівняно зі студентами, в яких особисті інтереси переважають над груповими.

Висновки. За результатами проведеного емпіричного дослідження визначено зв'язок національної афіліації з національною ідентичністю сучасних вітчизняних студентів українських закладів вищої освіти.

У найбільшій кількості студентів виявлено врівноваження націоафіліативних прагнень і особистих інтересів, у дещо меншій – домінування особистих інтересів над груповими, у найменшій – переважання націоафіліативних прагнень.

Більшість студентів характеризує високий рівень національної ідентичності, що засвідчує їхню національну гордість і чіткість усвідомлення

власного націокультурного походження та національної належності. Невелику кількість студентів вирізняють середній і низький рівні національної ідентичності, що виявляються в недостатній чіткості усвідомлення ними своєї національної належності й переживанні національної гордості лише в окремих ситуаціях міжнародних взаємодій.

Сильний і додатний (прямий) зв'язок встановлено між національною афіліацією і позитивністю національної ідентичності досліджуваних. Студенти, в яких домінують націоафіліативні прагнення, пишуться власним націокультурним походженням і національною належністю у кожній ситуації міжнародних взаємодій. Студенти з урівноваженими особистими інтересами та націоафіліативними прагненнями – майже в половині таких ситуацій. Натомість студенти, у яких особисті інтереси переважають над груповими, переживають національну гордість лише в окремих ситуаціях міжнародних взаємодій.

Сильний і від'ємний (обернений) зв'язок визначено між національною афіліацією і чіткістю національної ідентичності досліджуваних. Студенти, у яких переважають націоафіліативні прагнення, чіткіше усвідомлюють власне націокультурне походження і національну належність порівняно зі студентами, в яких особисті інтереси домінують над груповими.

Перспективним для вивчення вважаємо питання розвитку національної ідентичності молодих українців, котрі є студентами зарубіжних закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Піонтковська Д.В. Психологічні особливості розвитку національної ідентичності студентської молоді : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Нац. ун-т «Острозька академія». Острог, 2017. 195 с.
2. Spivak, L., Kovalenko, O. Language of Communication as an Important Condition for the Development of National Identity During Ukrainian Students. *Psycholinguistics*. 2018. № 24 (1). P. 304–319. URL: <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-1-304-319>.
3. Співак Л.М. Психологія розвитку національної самосвідомості особистості в юності : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2015. 300 с.
4. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. Москва : Смысл, 1998. 389 с.
5. Татарко А.Н., Лебедева Н.М. Методы этнической и кросс-культурной психологии. Москва : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. 238 с.

REFERENCES

1. Piontkovs'ka, D.V. (2017). *Psycholohichni osoblyvosti rozvytku natsional'noyi identychnosti student-s'koyi molodi* [Psychological Features of Development of Student's National Identity]. Extended abstract of candidate's thesis. Ostroh [in Ukrainian].
2. Spivak, L., Kovalenko, O. (2018). Language of Communication as an Important Condition for the Development of National Identity During Ukrainian Students. *Psycholinguistics*, № 24 (1), pp. 304–319. URL: <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-1-304-319>.
3. Spivak, L.M. (2015). *Psikhologiya rozvytku natsionalnoi samosvidomosti osobystosti v yunosti* [Psychology of development of personality's national self-consciousness in youth]. Kamyanets-Podilsky: Ruta [in Ukrainian].
4. Soldatova, G.U. (1998). *Psikhologiya mezhetnicheskoi napryazhonnosti* [Psychology of Interethnic Tension]. Moskva: Smysl [in Russian].
5. Tatarko, A.N., Lebedeva, N.M. (2011). *Metody etnicheskoi i kross-kulturnoi psikhologii* [Methods of Ethnic and Cross-Cultural Psychology]. Moskva: Izd. dom Vysshei shkoly ekonomiki [in Russian].